WIKIPEDIA

Islandsk

«Islandsk» kan også referere til Island.

Islandsk (*íslenska*) er et vestnordisk språk som snakkes av omtrent 300 000 personer, hovedsakelig på Island [1] hvor det har vært et offisielt språk siden 2011.[2] Islandsk har mye til felles med norrønt språk slik det ble snakket i Norge frem til cirka 1200-tallet. Moderne islandsk preges av en konservativ språkpolitikk, med vekt på språkrøkt og nyorddannelse.

Islandsk	
íslenska	
Brukt i	Island
Antall brukere	300 000[1]
Lingvistisk klassifikasjon	Indoeuropeisk Germansk Nordgermansk Vestskandinavisk **Islandsk**
Skriftsystem	Det latinske alfabetet
Offisiell status	
Offisielt i	Island
Normert av	Árni Magnússon-instituttet
Språkkoder	
ISO 639-1	`is`
ISO 639-2	`isl`
ISO 639-3	`isl`

Wikipedia på islandsk
Islandsk på Wiktionary
Portaler: Island · Språk

Innhold

Historikk

Island ble befolket av utvandrede nordmenn i perioden 874–930, som tok med seg det norrøne språket.[3]:162 De fleste kom fra sydvestre Norge, fra Sogn og sørover til Agder, og dialektene derfra ble dominerende.[3]:162 Islendingene tok også opp enkelte ord fra irsk gælisk, [3] både fra irske treller som utgjorde en stor samfunnsgruppe, [4] og gjennom kontakt med irske klostre på Island.

I nordeuropeisk sammenheng var Island tidlig ute med en litterær kultur, og allerede på 1100-tallet ble språket skriftnormert. Flere håndskrifter fra denne perioden er bevart, disse er blant de viktigste kildene til både islandsk og norsk tidlig historie.

Fra 1200-tallet begynte norrønt i Skandinavia å endre seg, både fonetisk og grammatisk, mot det som skulle bli moderne norsk, svensk og dansk. På Island gikk den tilsvarende utviklingen betydelig saktere: På 1400-tallet fant en rekke lydoverganger sted, som skilte islandsk fonetikk markant fra det opprinnelige norrønt. Grammatikken forble i hovedsak uendret.

Fra midten av 1500-tallet kan man snakke om nyislandsk eller moderne islandsk (*nútimaíslenska*).[3] Rettskrivingsnormen ble modernisert i siste halvdel av 1800-tallet, og offisielt vedtatt i 1918.[3] Senere har det vært få reformer: Diftongen *je* ble skrevet *é* fra 1929, *z* erstattet med *s* i 1974.[5] Det er visse forskjeller

mellom norrønt og moderne islandsk, spesielt når det gjelder ordforråd, men i grove trekk vil en islending kunne lese norrønt.

Språkrøkt

Island er kjent for sin konservative språkpolitikk. Dette er en gammel tradisjon, i middelalderhåndskriftene er latinske begreper ofte oversatt med islandske nyord.[3] I løpet av 1600- og 1700-tallet tok islandsk opp mange elementer fra spesielt dansk, men som et ledd i 1800-tallets nasjonsbygging og uavhengighetskamp oppsto en folkelig bevegelse for språklig renhet. I denne perioden ble de fleste danske lånordene «ryddet ut». Bevegelsen hadde mye til felles med Ivar Aasens samtidige prosjekt, men i motsetning til i Norge var bevegelsen på Island lenge et folkelig initiativ uten en bestemt foregangsmann eller et vedtatt, politisk program. Først i 1919 ble nyorddannelsen formalisert, og da av praktisk nødvendighet gjennom Ingeniørforeningens nemnd for fagterminologi. Senere kom flere slike nemnder for forskjellige fagområder.[3]

I 1951 ble nyord første gang samlet og utgitt, av Islands Universitet med støtte fra Alltinget.[3] Det islandske språkrådet, *Íslensk málnefnd*, ble grunnlagt i 1964.[5] I dag er språkvernet offisiell politikk, og nyorddannelse regnes som en del av forskningsplikten ved universitetet. Siden 2006 er *Íslensk málnefnd* underlagt Árni Magnússon-instituttet for islandske studier.[6]

Selv om språkvernet i dag er offisiell politikk, oppstår fremdeles mange nyord spontant. Dette gjelder spesielt ord for nye fenomener som faller utenfor fagterminologien. Ett eksempel er *hyrna* (melkekartong), som ble foreslått av en publikummer på produktlanseringen i 1959. Ordet har vært brukt siden. Et annet eksempel er *smellur* (musikalsk hit), som ble foreslått av en innringer til et radioprogram på 1980-tallet.[7] Under arbeid med nyord legges det stor vekt på at ordene skal passe i det islandske bøyningsmønsteret, og i størst mulig grad være selvforklarende. Noen eksempler er:

Norsk	Islandsk	Direkte oversettelse
Kontor	*Skrifstofa*	«Skrivestue»
Teater	*Leikhús*	«Skuespill-hus»
Psykolog	*Sálfræðingur*	«Sjele-ekspert»
TV	*Sjónvarp*	«Syne-utkast»
Film	*Kvikmynd*	«Rask-bilde»

Samtidig er nyordene helt avhengige av aksept i folket, og det finnes flere eksempler på ord som ikke slår an. I en del tilfeller brukes nyordet på trykk, men lånordet i dagligtalen.[3] Denne todelte ordbruken er den største forskjellen mellom skriftlig og muntlig islandsk. Noen eksempler:

Norsk	Skriftlig islandsk	I dagligtale
Sigarett	*Vindlingur* («Rullings»)	*Sigarettur*
Mikrofon	*Hljóðnemi* («Lydopptaker»)	*Mikrofónn*
Kiosk	*Söluturn* («Salgstårn»)	*Sjoppa* (fra engelsk *shop*)
Traktor	*Dráttarvél* («Dra-maskin»)	*Traktor*
Fotball	*Knattspyrna* («Ballsparking»)	*Fótbolti*

En del lånord brukes også i skrift, for eksempel *bió* (kino), *hótel* (hotell), *nælon* (nylon), *jeppi* (Jeep), *jógurt* (yoghurt), og så videre.[3] Flere av disse ordene kom inn i språket da Island var okkupert av USA 1941–1946.

Alfabet

Det islandske alfabetet har tre diftonger: Á/á, É/é, Ó/ó; og fire særegne bokstaver: Ð/ð (edd), Þ/þ (thorn), Æ/æ og Ö/ö.

Grammatikk

Islandsk har beholdt flere grammatiske trekk som nå er borte fra skreven norsk (bokmål og nynorsk) og borte fra de fleste dialekter, deriblant kasusbøyning, bøyning av tallord og omfattende konjunktiv- og samsvarsbøyning av verb. Enkelte norske dialekter har fortsatt bøyninger i tre eller fire kasus og tallordsbøyning.

Substantiver bøyes etter kjønn, tall og kasus. Kasusbøyningen følger det samme mønsteret som i tysk, med den forskjell at bøyningen påvirker endelsen av ordet. (Islandsk har ikke foranstående artikkel). Hvert kjønn har flere bøyningsklasser. Eksempelet viser regelmessig bøyning av hankjønnsordet *hestur* (hest):

	Ubestemt form		Bestemt form	
	Entall	Flertall	Entall	Flertall
Nominativ	hest**ur**	hest**ar**	hest**urinn**	hest**arnir**
Akkusativ	hest	hest**a**	hest**inn**	hest**ana**
Dativ	hest**i**	hest**um**	hest**inum**	hest**unum**
Genitiv	hest**s**	hest**a**	hest**sins**	hest**anna**

Verb bøyes i tid, person, tall, modus og form. Eksempel: Det regelmessige, svake verbet *heyra* (høre):

	Nåtid		Fortid	
	Entall	Flertall	Entall	Flertall
1. person	Ég heyr**i**	Við heyr**um**	Ég heyr**ði**	Við heyr**ðum**
2. person	Þú heyr**ir**	Þið heyr**ið**	Þú heyr**ðir**	Þið heyr**ðuð**
3. person	Hann heyr**ir**	Þær heyr**a**	Hann heyr**ði**	Þær heyr**ðu**

Adjektiver kan ha både sterk og svak bøyning, det vil si at bøyningsmønsteret avhenger av hvordan adjektivet brukes i setningen. I predikativ stilling brukes bare sterk bøyning, i attributiv stilling brukes sterk bøyning om substantivet er ubestemt, ellers svak bøyning.

Sterk bøyning av *stór* (stor):

	Entall			Flertall		
	Hankjønn	Hunkjønn	Intetkjønn	Hankjønn	Hunkjønn	Intetkjønn
Nominativ	stór	stór	stór**t**	stór**ir**	stór**ar**	stór

Akkusativ	stór**an**	stór**a**	stór**t**	stór**a'**	stór**ar**	stór
Dativ	stór**um**	stór**ri**	stór**u**	stór**um**	stór**um**	stór**um**
Genitiv	stór**s**	stór**rar**	stór**s**	stór**ra**	stór**ra**	stór**ra**

Svak bøyning av *stor*:

	Entall			Flertall
	Hankjønn	Hunkjønn	Intetkjønn	Alle kjønn
Nominativ	stór**i**	stór**a**	stór**a**	stór**u**
Akkusativ	stór**a**	stór**u**	stór**a**	stór**u**
Dativ	stór**a**	stór**u**	stór**a**	stór**u**
Genitiv	stór**a**	stór**u**	stór**a**	stór**u**

Setningsbygning
På grunn av de mangefasetterte bøyningsmønstrene har islandsk i teorien mulighet for en svært fri ordstilling. I dagligtalen brukes likevel subjekt-verbal-objekt, som i norsk. Unntaket er enkelte faste uttrykk, eller mer kompliserte eller kunstneriske tekster, for eksempel juss eller poesi.

Noen eksempler på hvordan bøyningene indikerer meningsinnholdet i en setning:

*Ég heyr**i** stór**an** hest.* (Jeg hører en stor hest.)
*Ég heyr**i** stór**a** hest**inn**.* (Jeg hører den store hesten.)
*Við heyr**um** stór**u** hest**ana**.* (Vi hører de store hestene.)
*Hest**urinn** heyr**ir** okkur.* (Hesten hører oss.)
*Hest**arnir** heyr**ðu** mér.* (Hestene hørte meg.)

Dialekter

Islandsk har svært små dialektvariasjoner, antagelig grunnet at skriftkulturen har stått så sterkt.[8] Enkelte lokale uttalevarianter finnes likevel.

Se også

- Høgislandsk
- Språk på Island
- Islandske dialekter

Referanser

1. ^ a b *Smárit 13: Íslensk - í senn forn og ný*. Menntamálaráðuneytið. Reykjavík, 2001. (online (http://www.arnastofnun.is/id/1022182))
2. ^ *Lög um stöðu íslenskrar tungu og íslensks táknmáls.* Lög nr. 61/2011 (http://www.althingi.is/altext/stjt/2011.061.html).

3. ^ a b c d e f g h i j Baldur Jónsson (1997). «Isländska språket». I Karker, Allan, Lindgren, Birgitta og Løland, Ståle. *Nordens språk*. Novus. s. 161–176. ISBN 8270992747.
4. ^ Iversen, Tore. *Trelldommen : norsk slaveri i middelalderen*. Historisk institutt, Universitetet i Bergen. Bergen, 1997. s. 94–96.
5. ^ a b Vikør, Lars S. *Språkplanlegging : prinsipp og praksis*. Novus. Oslo, 1994.
6. ^ Íslensk málnefnd (http://www.arnastofnun.is/page/islensk_malnefnd) Arkivert (https://web.archive.org/web/20140802172145/http://www.arnastofnun.is/page/islensk_malnefnd) 2. august 2014 hos Wayback Machine. (Offisiell nettside).
7. ^ Kjartan G. Ottósson. *Purisme i islandsk*. I: "Norsk språkråds skrifter nr. 4: Purisme på norsk?". Norsk språkråd. Oslo, 1997.
8. ^ Iben Stampe Sletten, red. (2004). «Nordens språk med røtter och føtter» **(dansk)**. =København: Nordiska ministerrådet. ISBN 92-893-1043-X. Arkivert fra originalen 11. oktober 2011. `|kapittel=` ignorert (hjelp)

Eksterne lenker

- Arni Magnusson-instituttet (http://www.arnastofnun.is/).
- IsLex (http://islex.lexis.hi.is/islex/nn): Islandsk-norsk-svensk-dansk nettordbok, med lydfiler av de fleste ordene.
- Timarit.is (http://www.timarit.is) Det islandske nasjonalbibliotekets database med digitaliserte tidsskrifter fra 1814 til i dag.
- Handrit.is (http://www.handrit.is) Nasjonalbiblioteket og Árni Magnusson-instituttets nettsider med digitaliserte middelalder-håndskrifter.
- Verbix.com (http://www.verbix.com/languages/icelandic.shtml): Database for verbbøyning.
- Icelandic (https://web.archive.org/web/20101230101128/http://www.lmp.ucla.edu/Profile.aspx?menu=004&LangID=32) - *UCLA Language Materials Project*, University of California Los Angeles (UCLA).